

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

દિનેશ કુમાર

વિરુદ્ધ

મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય

ઓક્ટોબર ૨૭, ૨૦૦૪

[ન્યાયમૂર્તિ અરિજીત પાસાયત અને ન્યાયમૂર્તિ સી. કે. ઠાકર]

ખોરાકમાં ભેળસેળ નિવારણ નિયમો, ૧૯૫૫:

નિયમ ૪૪-એ-કિરાણાના દુકાનદારની અરજી-ભેળસેળવાળું બેસન ધરાવતું 'કેસરી દાળ' વેચવા માટે કાર્યવાહી, રાજ્ય સરકારે સત્તાવાર રાજપત્રમાં તે તારીખની જાણ કરવી પડશે કે જેમાંથી રાજ્યમાં નિયમ ૪૪-એ લાગુ થાય છે- નમૂના એકત્રિત કરવામાં આવ્યા છે, જે તારીખથી રાજ્યમાં નિયમ ૪૪-એ લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો તેના ઘણા પહેલા, નિયમ ૪૪-એ લાગુ થઈ શક્યો ન હોત-અન્યથા પણ, જાહેર વિશ્લેષકના અહેવાલમાં એવો કોઈ સંદર્ભ ન હતો કે કલમની દ્રષ્ટિએ આ લેખમાં ભેળસેળ કરવામાં આવી હતી. ખાદ્ય ભેળસેળ નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૫૪ની કલમ ૨ (૧) (સી), ૭ (૧) અને ૧૬ (૧) (એ) (આઈ) ની કલમ ૨ (૧) (સી).

અપીલકર્તા, મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યના કિરાણાના દુકાનદાર, સામે ફૂડ એડલ્ટ્રેશન પ્રિવેન્શન એક્ટ, ૧૯૫૪ની કલમ ૧૬ (૧) (એ) (આઈ) સાથે વાંચીને કલમ ૭ (૧) હેઠળ કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી, કારણ કે તેની દુકાનમાં રાખેલ 'બેસન' ભેળસેળવાળું હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું. અપીલકર્તાને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો કે ઘટકો સ્વીકાર્ય મર્યાદામાં હતા અને 'કેસરી દાળ' ના મિશ્રણને કારણે, વસ્તુને ભેળસેળવાળી ન કહી શકાય. ઉચ્ચ અદાલતે અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવતા જણાવ્યું હતું કે ખાદ્ય ભેળસેળ નિવારણ નિયમો, ૧૯૫૫ના નિયમ ૪૪ એ હેઠળ 'કેસરી દાળ' નું કોઈપણ સ્વરૂપમાં વેચાણ પ્રતિબંધિત છે, ભલે તે વસ્તુની રાખની સામગ્રી સ્વીકાર્ય મર્યાદામાં હોય, અપીલકર્તાને ઉપરોક્ત નિયમનું ઉલ્લંઘન કરવા બદલ દોષિત ઠેરવવાની હતી. દુકાનદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જે તારીખે તેની દુકાનનું નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું અને ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા નમૂનો લેવામાં આવ્યો હતો, તે તારીખે નિયમ ૪૪એ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યમાં અમલમાં ન હતો અને તેથી, હાઈકોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલી તેની દોષિતતા માન્ય ન હતી.

અપીલને મંજૂરી આપતા કોર્ટે ઠેરવ્યું;

૧. પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટ્રેશન ૩૯૨, ૧૯૫૫ ના નિયમ ૪૪ **A** માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે સંબંધિત રાજ્ય સરકારે સત્તાવાર રાજપત્રમાં તે તારીખ જાહેર કરવી પડશે કે જેમાંથી આ નિયમ રાજ્યમાં લાગુ થાય છે. જ્યાં સુધી એમ. પી. રાજ્યની વાત છે, ત્યાં સુધી ૦૬/૦૪/૨૦૦૦ થી નિયમ ૪૪-**A** લાગુ કરવા માટે જરૂરી જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. એ સાચું છે કે નમૂનાઓ તે તારીખ એટલે કે ૨૯/૦૩/૧૯૮૮ કરતા ઘણા પહેલા એકત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા. કારણ કે નિયમ ૪૪એ લાગુ પડતો ન હતો અને નમૂનાઓના કથિત સંગ્રહની તારીખે એમ. પી. રાજ્યમાં અમલમાં ન હતો. આરોપીઓને દોષિત ઠેરવવા માટે તે જ લાગુ કરી શકાયું ન હોત.

૨. પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેટેડ રૂલ્સ, ૧૯૫૪ ની કલમ ૨ (i) "ભેનસેળ" ને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, અને કલમ ૨ (i) (c) કોઈ વસ્તુને હલકી ગુણવત્તાવાળા અથવા સસ્તા પદાર્થ દ્વારા બદલવા સાથે સંબંધિત છે જે તેની પ્રકૃતિ, પદાર્થ અથવા ગુણવત્તાને નુકસાનકારક રીતે અસર કરે છે. જાહેર વિશ્લેષકના અહેવાલમાં આ પાસાનો કોઈ સંદર્ભ નહોતો. માત્ર તે જ આધાર પર હાઈકોર્ટનો ચુકાદો અસમર્થનીય છે અને તે મુજબ તેને રદ કરવામાં આવે છે.

ફોજદારી અપીલી હુકમત: ફોજદારી અપીલ નં. ૧૦૯૬/૧૯૯૯.

ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૧૬/૧૯૯૪ માં મધ્યપ્રદેશ હાઈકોર્ટના ૦૩/૦૨/૧૯૯૯ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા વતી રાજીવ કે. વિરમાની અને પી. એન. પુરી.

સામાવાળા માટે સિદ્ધાર્થ દવે, મનુ શ્રીવાસ્તવ, સિદ્ધાર્થ શર્મા અને મિસ વિભા દત્તા મખીજા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ અરિજીત પસાયત દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યો.

અપીલકર્તાને પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન એક્ટ, ૧૯૫૪ (ટૂંકમાં 'એક્ટ') ની કલમ ૧૬ (૧) (એ) (આઈ) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૭ (૧) હેઠળ દંડનીય ગુનાના કથિત કૃત્ય માટે સુનાવણીનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે તેમને નિર્દોષ જાહેર કર્યા હતા, જ્યારે મધ્યપ્રદેશ હાઈકોર્ટે વિવાદિત વાદ્યસ્ત ચુકાદોથી તેમને નારાજ કર્યા હતા.

ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા ટૂંકમાં રજૂ કરવામાં આવેલી વાસ્તવિક સ્થિતિ નીચે મુજબ છે:

એસ. બી. દુબે (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી ૧) ની સરકાર દ્વારા ખાધ નિરીક્ષક તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી:આરોપી દિનેશ કુમાર ભિંડના ઇટાવા રોડ પર કિરાણાની દુકાન કરતો હતો.તે બેસન વેચતો હતો. તા.૨૯.૦૩.૧૯૮૮ ના રોજ બપોરે લગભગ ૩ વાગ્યે ઉપરોક્ત ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર તેમની દુકાન પર ગયા અને વસ્તુઓની તપાસ કરી અને ભેળસેળની શંકામાં બેસનનો નમૂનો લીધો.તેમણે ફોર્મ નં. ૬ તૈયાર કર્યો અને ત્યારબાદ સાક્ષીઓ સમક્ષ ૭૫૦ ગ્રામ બેસન લઈ જવામાં આવ્યું અને આરોપીઓને ૪.૫૦ રૂપિયા ભાવ તરીકે આપવામાં આવ્યા અને રસીદ મેળવવામાં આવી.નમૂનાને ત્રણ સમાન ભાગોમાં વહેંચવામાં આવ્યો હતો અને તેણે તેને અલગ કન્ટેનરમાં સીલ કરી દીધો હતો. પંચનામા (આંક પી-૪) સ્થળ પર જ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો.એક નમૂનો ભોપાલના જાહેર વિશ્લેષકને મોકલવામાં આવ્યો હતો અને બાકીના બે સ્થાનિક આરોગ્ય અધિકારીની કચેરીમાં જમા કરવામાં આવ્યા હતા.એક અહેવાલ (આંક પી-૮) પ્રાપ્ત થયો હતો અને તે જાણવા મળ્યું હતું કે બેસનમાં ભેળસેળ કરવામાં આવી હતી, જેના આધારે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી.આરોપી પર કાયદાની કલમ ૧૬ (૧) (એ) (આઈ) સાથે વાંચીને કલમ ૭ (૧) હેઠળ આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેણે આરોપને નકારી કાઢ્યો હતો, પરંતુ દાવો કર્યો હતો કે ઘટનાની તારીખે ફૂડ ઇન્સ્પેક્ટર તેની દુકાન પર ગયો હતો અને બેસનની માંગ કરી હતી, પરંતુ બેસન તેની દુકાન પર ન હતો અને તેથી તેને પડોશીના લોટ મિલમાંથી લાવવામાં આવે, જે ત્યાં ગ્રાઈન્ડીંગ માટે આવી હતી.તે બેસનનો નમૂનો લેવામાં આવ્યો હતો.ફરિયાદી પક્ષે એસ. બી. દુબે (ફરિયાદપક્ષે

સાક્ષી ૧) ની બાજુમાં વિમલ કુમાર જૈનની (ફરિયાદપક્ષે સાક્ષી ૨) તરીકે તપાસ કરી હતી.આ ઉપરાંત, તે આંક-૧ થી આંક-૧૦ ના દસ્તાવેજો પર આધાર રાખતો હતો.

રેકૉર્ડ પરની સમગ્ર સામગ્રીને ધ્યાનમાં લીધા પછી અને પક્ષકારોને સાંભળ્યા પછી આરોપીઓને વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધિક મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા.એમપી રાજ્યએ મધ્યપ્રદેશ હાઈકોર્ટ, ગ્વાલિયર બેન્ચ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી.વિવાદિત વાદગ્રસ્ત ચુકાદો દ્વારા ઉચ્ચ અદાલતના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે ચુકાદો આપ્યો હતો કે અપીલકર્તાએ કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે અને તેથી તેને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.પ્રિવેન્શન ઓફ ફૂડ એડલ્ટરેશન રૂલ્સ, ૧૯૫૫ (ટૂંકમાં 'નિયમો') ના નિયમ જજએનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો અને એવું જોવા મળ્યું હતું કે કેસરી દાળનું કોઈપણ સ્વરૂપમાં વેચાણ પ્રતિબંધિત છે અને રાખની સામગ્રી સ્વીકાર્ય મર્યાદામાં હોવા છતાં, આરોપી-અપીલકર્તાને નિયમોના નિયમ જજએના ઉલ્લંઘન માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.તદનુસાર, તેને છ મહિનાની જેલની સજા અને ડિફોલ્ટ શરત સાથે ૧,૦૦૦ રૂપિયાનો દંડ ચૂકવવાની સજા ફટકારવામાં આવી હતી.

અપીલના સમર્થનમાં, આરોપી-અપીલકર્તાના વિદ્વાન કાઉન્સેલ રજૂઆત કરી હતી કે આ ઘટના ૨૯/૦૩/૧૯૮૮ પર થઈ હતી, અને તે સમયે નિયમ જજ A મધ્ય પ્રદેશ રાજ્યમાં અમલમાં ન હતો અને તેથી, નોંધાયેલ દોષિત ઠેરવવા યોગ્ય નથી.જોકે, રાજ્યના વિદ્વાન વકીલે આ ચુકાદાને ટેકો આપ્યો હતો

કે કેસરી દાળના કોઈપણ સ્વરૂપના વેચાણ પર પ્રતિબંધ છે અને તેથી, વેચાણ માટે પ્રદર્શિત બંગાળ ચણા અને કેસરી દાળના મિશ્રણ સ્પષ્ટપણે કાયદા અને નિયમોનું ઉલ્લંઘન હતું અને તેથી, દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.

નિયમ ૫ હેઠળ ગુણવત્તાની વ્યાખ્યાઓ અને ધોરણો પરિશિષ્ટ-બીમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે. નિયમ ૫, અન્ય બાબતોની સાથે, એ પૂરી પાડે છે કે પરિશિષ્ટ-બીમાં ઉલ્લેખિત વિવિધ લેખોની ગુણવત્તાનું ધોરણ તે પરિશિષ્ટમાં વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે. જ્યાં સુધી બેસનની વાત છે, ત્યાં સુધી પરિશિષ્ટ-બીના સીરીયલ A ૧૮.૦૪ માં ધોરણ આપવામાં આવ્યું છે. એ જ નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

"A ૧૮.૦૪:બી. ઇ. એસ. એ. એન. નો અર્થ એ છે કે છૂંદેલા બંગાળી ચણા (સિસેર એરીટિનમ) ને ગ્રાઈન્ડીંગ કરીને મેળવેલ ઉત્પાદન અને તેમાં કોઈ ઉમેરાયેલ રંગીન પદાર્થ અથવા અન્ય કોઈ વિદેશી ઘટક ન હોવો જોઈએ.

બેસન નીચેના ધોરણોનું પાલન કરશે: -

(અ) કુલ રાખ ૫ ટકાથી વધુ ન હોવી જોઈએ.

(બી) પાતળા હાઈડ્રોક્લોરિક એસિડમાં અદ્રાવ્ય રાખ ૦.૫૦ ટકાથી વધુ નહીં "

ટ્રાયલ કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે ઘટકો સ્વીકાર્ય મર્યાદામાં હોવા છતાં કેસરી દાળના મિશ્રણને કારણે આ વસ્તુને ભેળસેળવાળી ન કહી શકાય. તે નોંધે છે કે જાહેર વિશ્લેષક દ્વારા એવું કોઈ તારણ નોંધવામાં આવ્યું નથી કે નમૂનામાં મળી આવેલા કેસરીના પાવડરની ટકાવારીએ વિશ્લેષણ કરાયેલ ખાદ્ય પદાર્થની

પ્રકૃતિ, પદાર્થ અને ગુણવત્તાને નુકસાનકારક રીતે અસર કરી હતી.તદનુસાર, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે એકત્રિત કરવામાં આવેલા નમૂનામાં ભેળસેળ નહોતી.ઉચ્ચ અદાલતે માત્ર નિયમ જજએ નો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને એવું માન્યું હતું કે ભેળસેળ સ્થાપિત થઈ હતી.

નિયમ જજએ નીચે પ્રમાણે વાંચે છે:

"જજએ: કોઈ પણ રાજ્યમાં કોઈ પણ વ્યક્તિ, સંબંધિત રાજ્ય સરકાર આ વતી સત્તાવાર રાજપત્રમાં સૂચના દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરે તેવી તારીખથી અસરથી, વેચાણ અથવા ઓફર અથવા વેચાણ માટે ખુદ્દી પાડશે નહીં, અથવા વેચાણના હેતુ માટે, કોઈપણ વર્ણન હેઠળ અથવા વેચાણ માટે બનાવાયેલ કોઈપણ ખાદ્ય પદાર્થની ભરપાઈમાં એક ઘટક તરીકે ઉપયોગ કરવા માટે તેના કબજામાં રહેશે નહીં –

(અ) કેસરી ચણા (લેથરસ સેટિવસ) અને તેના ઉત્પાદનો.

(બી) કેસરી દાળ (લેથરસ સેટિવસ) અને તેના ઉત્પાદનો.

(સી) કેસરી દાળનો લોટ (લેથરસ સેટિવસ) અને તેના ઉત્પાદનો.

(ડી) કેસરી ચણા (લેથરસ સેટિવસ) અને બંગાળ-ચણા (સિસેર એરીટિનમ) અથવા અન્ય કોઈપણ દાણાનું મિશ્રણ.

(ઈ) કેસરી ચણા (લેથરસ સેટિવસ) અને બંગાળ-ચણાની દાળ (સિસેર એરીટિનમ) અથવા અન્ય કોઈપણ દાણાનું મિશ્રણ.

(ચ) કેસરી દાળ (લેથરસ સેટિવસ) નો લોટ અને બંગાળ-ગ્રામ (સિસેર એરીટિનમ) અથવા અન્ય કોઈપણ દાણાનું મિશ્રણ.

આ નિયમને ખાલી વાંચીને એ સ્થિતિ સ્પષ્ટ થાય છે કે સંબંધિત રાજ્ય સરકારે રાજ્યમાં નિયમ જજએ લાગુ થવાની તારીખ સત્તાવાર રાજપત્રમાં જાહેર કરવી પડશે.

આ જાણવા મળ્યું છે કે જ્યાં સુધી એમ. પી. રાજ્યની વાત છે, ત્યાં સુધી નિયમ જજએ લાગુ કરવા માટે અધિસૂચના નં. એફ-૩/૬૨/૯૮/એમ-૨/૧૭ તારીખ ૦૬.૦૪.૨૦૦૦ થી જારી કરવામાં આવ્યો હતો.એ સાચું છે કે નમૂનાઓ તે તારીખ એટલે કે ૨૯/૦૩/૧૯૮૮ કરતા ઘણા પહેલા એકત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા. નિયમ જજએ લાગુ પડતો ન હતો અને કથિત નમૂના એકત્ર કરવાની તારીખે એમ. પી. રાજ્યમાં અમલમાં ન હોવાથી આરોપીઓને દોષિત ઠેરવવા માટે નિયમ જજએ લાગુ કરી શકાયો ન હોત.આ ઉપરાંત કાયદાની કલમ ૨ (i) (c) સુસંગત છે. કલમ ૨ (i) "ભેળસેળ" ની વ્યાખ્યા આપે છે.કલમ ૨ (i) (c) કોઈ વસ્તુને નબળી અથવા સસ્તી વસ્તુ દ્વારા બદલવાની બાબત સાથે સંબંધિત છે જે તેની પ્રકૃતિ, પદાર્થ અથવા ગુણવત્તાને નુકસાનકારક રીતે અસર કરે છે.જાહેર વિશ્લેષકોના અહેવાલમાં આ પાસાનો કોઈ સંદર્ભ નહોતો.જો નિયમ જજએ અમલમાં ન હોય તો પણ આ સંબંધમાં જાહેર વિશ્લેષકોનો અહેવાલ આ કિસ્સામાં વિચારણા માટે ન આવે તો શું થશે?માત્ર તે જ આધાર પર હાઈકોર્ટનો ચુકાદો અસમર્થનીય છે અને તે મુજબ તેને રદ કરવામાં આવે છે.

અપીલની મંજૂરી છે. આરોપીઓના જામીન બોન્ડ કાઢી નાખવામાં આવે છે.

અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.